

¹⁸ Юдельсон К. С., Кац А. К. Научно-практический комментарий к Положению о государственном нотариате / К. С. Юдельсон, А. К. Кац. – М.: Юрид. лит., 1970. – С. 178.

¹⁹ Науково-практичний коментар Закону України «Про нотаріат» : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://westudents.com.ua/knigi/444-naukovo-praktichnyy-komentar-zakonu-ukrani-pro-notarat-korotyuk-o-v.html>

²⁰ Постанова Верховного Суду України від 11 березня 2015 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/DE5D97DD84013598C2257E0C003F81CA](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/DE5D97DD84013598C2257E0C003F81CA) ; Постанова Верховного Суду України від 4 березня 2015 р. у справі №6-27цс15 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/F5BE89CF2D371D59C2257E0600306687](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/F5BE89CF2D371D59C2257E0600306687)

Резюме

Строкач І. І. Виконавчий напис нотаріуса як нотаріальна дія та підстави його вчинення.

Наукова стаття присвячена актуальній на сьогоднішній день проблемі інституту виконавчих написів нотаріуса в Україні. Автором здійснюється аналіз процесуального законодавства і юридичної літератури. Особлива увага приділяється різним підходам до визначення поняття «виконавчого напису». Даний напрям доповнюється розглядом виконавчого напису нотаріуса як нотаріальної дії та умов, за яких може бути здійснено виконавчий напис нотаріусом.

Ключові слова: виконавчий напис, нотаріус, нотаріальна дія, виконавчий документ, стягнення.

Резюме

Строкач И. И. Исполнительная надпись нотариуса как нотариальное действие и основания его совершения.

Научная статья посвящена актуальной на сегодняшний день проблеме института исполнительных надписей нотариуса в Украине. Автором осуществляется анализ процессуального законодательства и юридической литературы. Особое внимание уделяется различным подходам к определению понятия «исполнительной надписи». Данное направление дополняется рассмотрением исполнительных надписей нотариуса как нотариального действия и условий, при которых исполнительная надпись может быть совершена нотариусом.

Ключевые слова: исполнительная надпись, нотариус, нотариальное действие, исполнительный документ, взыскание.

Summary

Strokach I. Executive inscription notary as a notarial act and the reasons it was committed.

The scientific article is devoted to an actual problem for today the institute's executive notary inscriptions in Ukraine. The author carried out an analysis of procedural law and legal literature. Particular attention is paid to different approaches to the definition of «writ». This trend is complemented by the consideration of executive endorsement of the notary as a notarial act and the conditions under which the executive inscription can be made by a notary.

Key words: executive inscription, the notary, the notarial act, the executive document recovery.

УДК 347.62

Р. Б. ХОБОР

Романа Богданівна Хобор, аспірантка Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України

ОСНОВНІ ЕТАПИ РОЗВИТКУ ШЛЮБНОГО ДОГОВОРУ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ: ЗАГАЛЬНИЙ ОГЛЯД

Будь-яке явище, кожний процес мають свої етапи розвитку. Вищезазначені суспільні процеси зароджуються (виникають), розвиваються та занепадають – еволюціонують. Зважаючи на це відбувається вивчення і правових інститутів, що супроводжують ці процеси розвитку суспільства.

Переходячи безпосередньо до з'ясування еволюційних процесів такого правового інституту, як шлюбний договір, насамперед зазначимо, що таке дослідження вимагає не тільки з'ясування основних етапів його розвитку, а й виявлення його особливостей на кожному з етапів його історичного розвитку. Причому в даній статті найбільшу увагу приділимо саме правовій природі, юридичним особливостям шлюбного договору на кожному з етапів його розвитку як правового інституту, адже використання історичного методу дослідження шлюбного договору дасть змогу: а) показати як позитивні, так і негативні ознаки при правовому регулюванні майнових відносин подружжя; б) проаналізувати підстави появи цього правового інституту у правовій системі, з'ясувати його генезу і причини того, чому майнові відносини підлягають правовому регулюванню за шлюбним договором, а особисті немайнові – ні. Тому вважаємо, що дослідження еволюції шлюбного договору на українських землях є важливим теоретичним і практичним завданням, яке потребує наукового осмислення.

Сьогодні дослідженню шлюбного договору присвячено багато наукових праць. Зокрема, напередодні ухвалення Сімейного кодексу України захищено дисертаційні дослідження І. В. Жилінковою та Т. О. Ариванюк. Згодом ця проблема стала темою наукових досліджень О. О. Ульяненко, О. С. Олійник, О. А. Явор, Г. О. Гаро та ін. Окремі проблеми договірних відносин подружжя також досліджували А. Б. Гриняк, Я. В. Новохатська, Л. В. Липець, О. В. Мельниченко, А. О. Овчатова-Редько. Проте достатньо уваги саме питанню еволюції шлюбного договору зазначені дослідники не присвятили. Найбільше увагу проблемі історії становлення інституту шлюбного договору серед вітчизняних вчених приділили Т. О. Ариванюк, О. О. Ульяненко та О. С. Олійник.

Мета цієї статті – з'ясувати основні етапи розвитку шлюбного договору як регулятора майнових відносин подружжя на українських землях та зміни, які відбувалися з ним, за час його становлення. Іншими словами, головна мета наведеної наукової праці полягає у виокремленні основних етапів еволюції шлюбного договору на українських землях.

З'ясовуючи еволюцію шлюбного договору, насамперед зазначаємо декілька наукових позицій щодо моменту виникнення поняття «шлюбний договір». Зокрема, прихильниками давньоримського походження шлюбного договору підкреслюють, що шлюбний договір, як і більшість інших договірних конструкцій, які застосовуються у цивільному праві, розроблено і вперше застосовано саме у давньоримському суспільстві, оскільки саме римське приватне право створило лад, що давав змогу римським громадянам у важливій сфері життя для соціальної самореалізації в умовах свободи і рівності¹. Натомість перше законодавче закріплення дефініції шлюбного договору з'являється аж на початку ХІХ ст., а саме у Французькому цивільному кодексі 1804 р. (Кодексі Наполеона). Водночас О. С. Олійник вважає найбільш давнім зразком шлюбного контракту Кетубехс (Ketubahs), якому понад дві тисячі років, що містив норми про умови поділу майна подружжя у разі розірвання шлюбу. На думку дослідниці, мойсеєво-раввинське право стародавніх євреїв визнавало укладення шлюбного договору необхідною умовою укладення шлюбу і приписувало йому письмову форму (звідси й назва такого договору – «кетуба», або «ктуба» (від «kethuba» – письмо)². Одразу ж зазначимо, що особливістю цього договору було закріплення обов'язку чоловіка утримувати і гідно годувати свою дружину, зберігати її посаг тощо. Зважаючи на наведене, можемо стверджувати, що шлюбний договір має давнє історичне коріння, адже ще у Давньому Римі, а можливо і ще раніше, особи могли укласти схожі правочини. Тобто вже тоді існували прототипи сучасного шлюбного договору, які еволюціонували до сучасного вигляду.

Отже, дослідження еволюції шлюбного договору як регулятора майнових відносин подружжя на українських землях розпочнемо з найдавніших часів, поділивши його на декілька етапів (періодів):

- 1) найдавніші часи (до ІХ ст.);
- 2) княжа доба (ІХ–ХVІ ст.);
- 3) період перебування України під владою зарубіжних держав (ХVІ–початок ХХ ст.);
- 4) період національно-визвольних воєн 1917–1921 рр.;
- 5) радянський період (1922–1991 рр.);
- 6) період незалежності (1991–2002 рр.);
- 7) сучасний період (2002–2016 рр.).

На законодавчому рівні інститут шлюбного договору в сімейному праві України з'явився 1992 року. Водночас варто наголосити, що появі цього договору на законодавчому рівні передували складний історичний розвиток сімейних відносин, обумовлений суспільно-економічним та політичним розвитком суспільства³, внаслідок якого відбувалося формування шлюбного договору як регулятора майнових відносин подружжя. Тому доцільно зазначити, що найпершим правовим регулятором майнових відносин подружжя був звичай – загальноприйняте правило поведінки, якого дотримувалися впродовж багатьох поколінь. Зокрема, хтось у новій ситуації діяв певним способом, а інші у схожій ситуації чинили так само. Таким чином формувалась звичка діяти саме так. І якщо її підтримували авторитетні особи (зазвичай старійшини роду) переконанням діяти саме так, а не інакше, то з'являлись звичаї. Водночас доцільно наголосити, що тогочасні звичаї були дуже консервативними і змінювались тільки одночасно із істотними суспільними потрясіннями.

На території України звичаї були надзвичайно різноманітними, оскільки окремі землі України протягом тривалого часу знаходилися у складі різних держав, які мали своєрідний соціально-економічний розвиток, політичний лад, релігійні традиції тощо. Так, навіть у складі Київської Русі чи більш ранніх державних утвореннях на українських землях населення не було однорідним. Разом із тим деякі однакові або схожі звичаї все-таки у той час були. Зокрема, потрібно звернути увагу на інститут заручин і посаг – майно наречених, яке їм надавали їхні батьки або інші родичі, адже під час заручин в договірному порядку могли бути закріплені умови про права і обов'язки подружжя щодо майна під час шлюбу та після його припинення. Тобто, вже тоді, звичайно ж без його конкретного найменування, можна говорити про перші спроби за допомогою таких записів регулювати майнові відносини подружжя. Такі договірні записи, або рядні записи, проіснували аж до ХVІІІ ст. та були скасовані указами Петра І (зокрема, указом 1702 р.), розширивши перелік його можливих умов.

Отже, найвідомішою і однією з найдавніших правових пам'яток Київської Русі історики та правники вважають Руську Правду, що була збірником звичаїв, які існували на Русі і регулювали різні суспільні відносини того часу. Окремого правового інституту шлюбного договору чи хоча б сімейного права у тому джерелі права не виділено, однак є декілька казуїстичних правових норм, що регулювали відносини подружжя з приводу належного їм майна. Зокрема, нашу увагу привернуло те, що ця законодавча пам'ятка надавала жінкам на Русі право мати власне окреме майно. Так, ст. 94 Руської Правди дозволяла дружинам (жінкам)

мати окреме майно, яке складалося з їх посагу та подарунків чоловіка. Водночас чоловік відповідав за своїми боргами особисто, без залучення майна дружини. Тобто, не всі зобов'язання подружжя були спільними, а у разі виникнення суперечок про майно між чоловіком та дружиною їх вирішували церковні суди⁴. Поряд з Руською правдою джерелами правового регулювання майнових відносин подружжя у Київській Русі стали «Кормчі книги», або Новокамон. Вони також, незважаючи на давньоруські звичаї та християнський світогляд, ґрунтувалися на підпорядкуванні дружини чоловікові в особистих відносинах, а їх майнові відносини визначали виходячи з принципу роздільності. Причому подружжя, володіючи рухомим та нерухомим майном, мало право вступати між собою в різноманітні зобов'язальні відносини⁵.

Зважаючи на наведене, можемо констатувати зародження інституту шлюбного договору вже у княжу добу, оскільки свої майнові відносини подружжя могло врегульовувати шляхом індивідуальних домовленостей. А зважаючи на те, що згідно зі спрощеним підходом шлюбний договір – це усна або письмова домовленість подружжя про правовий режим свого майна, укладення подружжям між собою різноманітних правочинів щодо їхнього майна і є шлюбним договором. Хоча сучасного розуміння цього правового інституту як належно оформленого документа, що підтверджує права й обов'язки подружжя щодо належного їм майна, в той час шлюбний договір ще не набув.

Значення і вагомість шлюбного договору не змінилися і впродовж XVI–XIX ст.ст., коли в основі шлюбу в Україні був договір (змовини, умовини, згода), що укладався між батьками та родичами осіб, які хотіли укласти шлюб, за влучним висловом З. В. Ромовської – «дошлюбний договір»⁶. Така форма укладення шлюбу в українському селі вважалася нормою. Натомість укладення шлюбу внаслідок домовленості між особами, які бажали укласти шлюб, було радше винятком. Крім того, у XIX ст. (до скасування кріпацтва, в умовах доміняльного права) траплялися непоодинокі випадки укладення шлюбу за рішенням землевласника⁷. Особливістю того часу було те, що договір сторони могли укладати як усно, так і письмово⁸. Причому в обох випадках залучались посередники сторін, довірені особи: сват або сваха. Водночас майнові аспекти майбутнього сімейного життя молодят обговорювали переважно під час сватання («заручин», «змовин»)». Зокрема, П. Дашкевич свого часу наголошував на тому, що «під час сватання передшлюбний договір розробляється у всіх деталях: визначається, чи піде наречений «у прийма», чи наречену візьме до себе, домовляються про посаг, обмінюються подарунками і призначають день весілля»¹⁰. Водночас домовленість про шлюб і посаг набувала чинності за умови дотримання традиції чи ритуалу «брання рушників» або «рушників», коли наречена вручала старостам «рушники» на знак згоди на укладення шлюбу, після чого в українських селах родичі нареченої ходили на «оглядини», тобто на огляд господарства нареченого.

До XVII ст. сторони укладали шлюбний договір усно, а тоді почали оформлювати і письмово, особливо якщо молодятм як посаг надавали землю. Причому, чим більше загострювалася земельна проблема, тим частіше українці надавали перевагу письмовій формі шлюбного договору, яка таким чином ставала обов'язковою. Договір фіксувався відповідними документами – шлюбними чи віновними листами і включав домовленість про розмір посагу нареченої – «скрині» та «худоби», внеску нареченого (так званого «віна» і «привінка»), а також внеску батьків і родичів¹¹. Укладення угоди, як було сказано раніше, відбувалося під час змовин за участю батьків і осіб, які хотіли одружитись. Водночас усі земельні проблеми вирішували батьки чи родичі наречених.

Підсумовуючи, можемо зазначити, що протягом XVI–XIX ст.ст. шлюбний договір змінив свою форму (трансформувався, еволюціонував) від звичаєвої домовленості до складної договірної-зобов'язальної, але ще звичаєвої, конструкції зі складною ієрархічною структурою, яка включала багато обрядових дій, зокрема таких, що виконують символічно-правову функцію. Хоча, на перший погляд, такі дії є суто декларативними (обмін подарунками, благословення тощо), проте фактично, принаймні з погляду народної правосвідомості, мають правову сутність. Свідчення цього є той факт, що за звичаєвим правом шлюбний договір потребував так званої «легітимізації» на індивідуальному, громадському, церковному рівнях, а її порушення супроводжувалося компенсацією майнових та моральних збитків.

Водночас треба наголосити на тому, що і сам шлюб у той час сприймався, особливо селянами, як майновий договір¹², тому спосіб його укладення майже не відрізнявся від укладення цивільно-правового договору. Так, якщо проаналізувати таку пам'ятку вітчизняного законодавства, як Цивільний кодекс Східної Галичини 1797 р., в основі якої покладено рецепцію догм римського приватного права, то на основі п. 313. цього нормативно-правового акта Східної Галичини та Буковини можемо зробити висновок про безпосереднє закріплення інституту шлюбного договору на законодавчому рівні. Тут же розглядаються і визначаються речові права, які виникають у випадку укладення шлюбного контракту і набуваються шляхом укладення окремих договорів, які його доповнюють, переважно щодо приданого. Під приданим тогочасний законодавець розумів гроші, які в силу укладення шлюбного договору дружина передає або принаймні обіцяє чоловікові, щоб він прийняв на себе тягар шлюбу¹³.

Про зародки шлюбного договору у сучасній формі, тобто про прототип шлюбного договору, згадував свого часу К. П. Побєдоносцев, звертаючи увагу на те, що серед селян XIX ст. популярним був шлюбний договір (укладений усно або письмово), предметом якого були майнові інтереси сторін: посаг, весільні подарунки, весільні витрати; плата нареченого; неустойка або завдаток за порушення договору. Причому зміст такої домовленості був переважно господарським¹⁴. Тобто, К. П. Побєдоносцев підкреслював умовність назви домовленості сторін про весілля шлюбним договором, вважаючи її дошлюбною угодою. Хоча із наведеною тезою можна і не погодитись, адже українські звичаї того часу підтверджували важливість такої

дошлюбної домовленості сторін і після шлюбу, оскільки її предмет включав не тільки зазначені вченим умови, а й інші об'єкти цивільних правовідносин, зокрема землю, рухоме майно, що набувало подружжя внаслідок укладення шлюбного договору у разі укладення шлюбу.

Нашу думку частково підтверджує і дослідження С. В. Пахмана, який узагальнив усі частини шлюбного договору того часу, звівши їх до таких: особи, які беруть участь в угоді; предмет договору; форма договору; засоби його забезпечення; юридичні наслідки, що випливають з умов договору¹⁵.

Разом із тим і час, і звичаї, і право постійно змінюються. Тому після періоду вдосконалення законодавства про майнові відносини подружжя загалом і про шлюбний договір зокрема в Україні настав період занепаду і забуття на багато років такого сімейно-правового інституту, як шлюбний договір. Зокрема зміни, які відбулися до XIX ст., фактично були зведені нанівець упродовж національно-визвольної боротьби 1917–1921 рр. та у радянський період. Проте не можемо оминати увагою законодавчі зміни у зазначений період. Його особливістю було те, що спочатку – 1917–1921 рр. – сімейне законодавство України (тоді УСРР/УРСР, УНР, Української держави тощо) ухвалювалось в умовах війни, зазнаючи при тому політичного впливу, особливо більшовицького, було чинним тимчасово, до зміни влади, а потім – 1922–1991 рр. – сімейне законодавство, як і все інше законодавство, на українських землях ухвалювалось переважно після створення відповідного нормативно-правового акта у РСФСР, майже повністю відтворюючи його зміст і засади. Самостійного нормотворення в Україні того часу, по суті, не було. Проте коротко описати основні зміни правового регулювання майнових відносин подружжя того час все-таки потрібно.

27 червня 1968 р. було ухвалено Основи законодавства Союзу РСР і союзних республік про шлюб та сім'ю, а 20 червня 1969 р. Верховна Рада УРСР ухвалила Кодекс про шлюб та сім'ю УРСР, який вступив у дію 1 січня 1970 року. З певними змінами та доповненнями він проіснував до 1 січня 2004 р., коли набрав чинності СК України. Майновим відносинам подружжя у Кодексі про шлюб та сім'ю УРСР було присвячено дев'ять статей. Вони, як стверджує Т. О. Ариванюк, визнали основні засади правового режиму майна подружжя: роздільність дошлюбного майна; про спільність майна, нажитого подружжям в період шлюбу, за певними винятками; про дію права спільної сумісної власності лише між членами подружжя, які перебувають у зареєстрованому в органах РАГСу шлюбі¹⁶. Крім того, Кодекс про шлюб та сім'ю УРСР надав подружжю право укладати між собою дозволені законом угоди. Тобто, як і попереднє радянське законодавство, Кодекс про шлюб та сім'ю УРСР допускав можливість укладення шлюбного договору. Проте закон чітко не говорив про це. Тому Законом України «Про введення в дію КпШС України» від 23 червня 1992 р. Кодекс про шлюб та сім'ю УРСР було доповнено ст. 27-1 «Право подружжя на укладення шлюбного контракту», а ст. 31 «Звернення стягнення на майно подружжя» – частиною четвертою про те, що правила ст.ст. 22, 24, 25, 26 застосовуються в тому разі, якщо шлюбним контрактом не встановлено інші умови. Продовженням процесу утвердження інституту шлюбного договору стало ухвалення 16 червня 1993 р. постанови Кабінету Міністрів України № 457 «Про порядок укладання шлюбного договору», що дає нам змогу стверджувати про відродження механізму договірного регулювання майнових відносин подружжя.

Поряд із тим, зважаючи на постійну потребу вдосконалення нормативно-правового регулювання суспільних відносин, на початку 1990-х рр. постала необхідність зміни чинного тоді сімейного законодавства. Зокрема, соціально-економічні реформи призвели до змін структури об'єктів права власності, що набуваються подружжям. Сімейний бюджет став поповнюватися не лише доходами у вигляді зарплати від праці у суспільному виробництві. Подружжя набуло можливості одержувати доходи від акцій, підприємницької діяльності тощо¹⁷. Новими тоді були права подружжя або одного з них бути засновниками різного роду господарських товариств. Зазначені соціально-економічні і політичні умови розвитку сімейних правовідносин мали бути враховані в новому шлюбно-сімейному законодавстві на докорінно інших, ніж в УРСР, засадах. Внаслідок цього почалась робота над новим Сімейним кодексом. Однак і тут не обійшлись без труднощів.

Передусім перед законотворцями постала проблема вибору системи кодифікації приватного права. Вибір був невеликий – пандектна чи інституційна системи кодифікації. Згідно з пандектною системою сімейне право є частиною (інститутом) цивільного права. Тобто, за таких умов норми сімейного права є частиною цивільного кодексу, а окремого сімейного кодексу немає. Натомість інституційна система визнає виділення у Цивільному кодексі трьох інститутів: особи, речі і позови. 5 червня 1997 р. у Верховній Раді України відбулося перше читання книги шостої Цивільного кодексу України, що складалася з трьох розділів: «Шлюб», «Сім'я та родина», «Опіка та піклування», які загалом налічували 185 статей (ст.ст. 1270–1455). Проте цей нормативно-правовий акт не набув чинності і 10 січня 2002 р. Верховною Радою України було ухвалено Сімейний кодекс України, який вступив у дію з 1 січня 2004 р. (одночасно з ЦК України). Він передбачає можливість встановлення як законного, так і договірного правового режиму майна подружжя, закріплюючи принцип роздільності дошлюбного майна подружжя та спільності майна, набутого в період шлюбу, якщо про інше подружжя не домовиться у шлюбному контракті. Тобто, СК України де-факто і де-юре визнав шлюбний договір регулятором майнових відносин подружжя, утвердивши його значення. Саме СК України завершує еволюціонування інституту шлюбного договору, підтверджуючи усі попередні здобутки вітчизняного сімейного права. З цього моменту, як слушно зазначила З. В. Ромовська, монополія держави на регулювання сімейних відносин закінчилася безповоротно¹⁸.

Отже, вищевикладене дає змогу дійти висновку, що шлюбний договір на українських землях упродовж понад двох тисячоліть трансформувався з усної домовленості сторін, переважно батьків наречених, до письмового договору (контракту), в якому подружжя визначає спосіб регулювання своїх майнових відносин. Вод-

ночас повинні звернути увагу, що українські правники здавна відзначались високим рівнем юридичної техніки (згадаймо хоча б Руську Правду чи звичаєве право, що визнавало де-факто шлюбний договір). Проте відчутний вплив на українське сімейне законодавство здійснило російське (радянське більшовицьке) збочене правове регулювання майнових відносин подружжя, не виділяючи окремого інституту шлюбного договору як регулятора майнових відносин подружжя, що призвело до його забуття протягом понад півстоліття. А це, своєю чергою, збіднило вітчизняні традиції нормотворення. Однак завдяки наполегливості українських правників наприкінці ХХ і на початку ХХІ ст. було відновлено традиції шлюбного договору, що має сприяти полегшенню і вдосконаленню правового регулювання майнових відносин подружжя.

¹ Суханов Е. А. Роль и значение изучения римского права в современной России / Е. А. Суханов, Л. Л. Кофанов // Древнее право. – IVS ANTIQVVM. – № 1. – М. : Спарк, 1996. – С. 13.

² Олійник О. С. Шлюбний договір: порівняльно-правовий аналіз різних правових систем : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / О. С. Олійник. – Івано-Франківськ, 2009. – С. 14–15.

³ Там само. – С. 29.

⁴ Загоровский А. И. Семейного право / А. И. Загоровский. – Одесса, 1909. – С. 249–250.

⁵ Олійник О. С. Вказана праця. – С. 30.

⁶ Ромовська З. В. Українське сімейне право: підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / З. В. Ромовська. – К. : Правова єдність, 2009. – С. 220.

⁷ Гримич М. В. Звичаєве цивільне право українців ХІХ – початку ХХ століття / М. В. Гримич. – К. : Арістей, 2006. – С. 335.

⁸ Трапезникова М. М. О некоторых аспектах регулирования брачного договора в крестьянской среде второй половины ХІХ века / М. М. Трапезникова // Российское законодательство ХХІ века. – Ставрополь, 2003. – С. 282.

⁹ Олійник О. С. Вказана праця. – С. 31.

¹⁰ Дашкевич П. Предбрачные убытки по обычаям малороссов / П. Дашкевич. – М. : Издательство МГУ, 1957. – С. 19.

¹¹ Олійник О. С. Вказана праця. – С. 32.

¹² Пахман С. В. Обычное гражданское право в России. Юридические очерки / С. В. Пахман. – СПб., 1879. – Т. 2. – С. 26.

¹³ Гражданский кодекс Восточной Галиции 1797 г. = Codex civilis pro Galicia Orientali anni MDCCXCVII ; пер. с лат. А. Гужвы / под ред. О. Кутателадзе, В. Зубаря. – М. : Статут; Одесса, 2013. – С. 431.

¹⁴ Победоносцев К. П. Курс гражданского права : в 3 т. / под ред. Томсинова В. А. / К. П. Победоносцев. – М. : Издательство «Зерцало», 2003. – Т. 2. – С. 26, 57.

¹⁵ Пахман С. В. Обычное гражданское право в России. Юридические очерки / С. В. Пахман. – СПб., 1879. – Т. 2. – С. 50.

¹⁶ Ариванюк Т. О. Правове регулювання відносин власності між подружжям : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Т. О. Ариванюк. – К., 2002. – С. 31.

¹⁷ Там само. – С. 33.

¹⁸ Ромовська З. В. Українське сімейне право: підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / З. В. Ромовська. – К. : Правова єдність, 2009. – С. 20.

Резюме

Хобор Р. Б. Основні етапи розвитку шлюбного договору на українських землях: загальний огляд.

У статті розглянуто історичний шлях та еволюцію шлюбного договору на українських землях. Виокремлено основні етапи еволюції шлюбного договору на українських землях. Обґрунтовано зародження інституту шлюбного договору на українських землях вже у княжу добу, оскільки свої майнові відносини подружжя могло врегульовувати шляхом індивідуальних домовленостей. Встановлено, що шлюбний договір протягом усього періоду своєї еволюції змінив свою форму (трансформувався) від звичаєвої домовленості до складної договірно-зобов'язальної конструкції.

Ключові слова: звичай, шлюбний договір, подружжя, шлюб, майнові відносини подружжя, сімейне законодавство.

Резюме

Хобор Р. Б. Основные этапы развития брачного договора на украинских землях: общий обзор.

В статье рассмотрен исторический путь и эволюция брачного договора на украинских землях. Выделены основные этапы эволюции брачного договора на украинских землях. Обосновано зарождение института брачного договора на украинских землях уже в княжескую эпоху, поскольку свои имущественные отношения супруги могли регулировать путем индивидуальных договоренностей. Установлено, что брачный договор в течение всего периода своей эволюции изменил свою форму (трансформировался) от обычая договоренности до сложной договорно-обязывающей конструкции.

Ключевые слова: обычай, брачный договор, супруги, брак, имущественные отношения супругов, семейное законодательство.

Summary

Hobor R. Milestones marriage contract in the ukrainian lands: an overview.

The article examines the historical evolution path and the marriage contract in ukrainian lands. Thesis there is determined basic stages of evolution of the marriage contract in ukrainian lands. Institute substantiated the origin of the marriage contract in the ukrainian lands already in the prince's day, because their property relations between spouses could be settled by individual agreements. Established that the marriage contract during the period of its evolution changed its form (transformed) from customary agreements to complex contractual and binding obligation of the design.

Key words: custom, marriage contract, spouses, marriage, property relations of spouses, family law.